

satysfakcjonującej odpowiedzi jest wiele” (s. 13), jednak zadanie naukowca polega właśnie na próbach udzielania odpowiedzi na te pytania.

Joanna Krakowiak
Instytut Pedagogiki KUL

Ojcostwo dzisiaj, red. Dorota Kornas-Biela, Lublin: Fundacja Cyryla i Metodego – Inicjatywa Tato.Net 2014, ss. 300.

Ojcostwo jest niewątpliwie przestrzenią, która współcześnie doświadcza swoistego kryzysu. Jest to problem, który określić można mianem cywilizacyjnego. Dotyczy on bowiem praktycznie wszystkich państw europejskich, a różnica tkwi w intensywności tego problemu. Nieobecność ojców w procesie wychowania dzieci przybiera postać nieobecności fizycznej, jak też (co jest częściej spotykane) nieobecności psychicznej czy duchowej.

Młodzi chłopcy, wkraczający w wiek dorosłości, w którym przyjdzie im wziąć odpowiedzialność za siebie oraz innych, często uchylają się od tych zadań, które są najważniejsze. Wielu z nich przeżywa lęk przed podejmowaniem decyzji, których skutki są długoterminowe. Jest to lęk przed małżeństwem, czyli decyzją bycia z drugą osobą do końca życia, a co za tym idzie – jest to również lęk przed powoływaniem do istnienia nowego człowieka, którego trzeba będzie wychowywać i dbać o jego rozwój. Spotyka się mężczyzn bezgranicznie zaangażowanych w rozwój korporacji, mężczyzn poświęcających się zadaniom społecznym, wielkich działaczy, reformatorów, społeczników, którzy pod płaszczem szczytnych idei i „zapracowania” kryją ucieczkę przed zadaniami ważniejszymi. Taki stan rzeczy jest potęgowany przez ruchy feministyczne, które toczą bój z mężczyznami o równouprawnienie, bardzo często kończąc go wyparciem mężczyzn z wielu dziedzin ich dotychczasowego zaangażowania lub oczekiwaniem spełniania przez nich typowych obowiązków macierzyńskich. Ojcostwo jest jedną z takich właśnie przestrzeni, która stała się terenem „walki płci” o to, kto więcej zyska dla siebie w celu realizacji swoich pozarodzinnych aspiracji. Uniezależnienie się kobiet od mężczyzn (na przykład ekonomiczne, mieszkaniowe, wyższy od mężczyzny status edukacyjny i zawodowy, walka o tzw. prawa reprodukcyjne) spowodował m.in. wzrost przekonania, że obecność mężczyzn jest zbyteczna w rodzinie i współczesna kobieta da sobie radę wychować sama dziecko bez uszczerbku na jego zdrowiu psychicznym.

Na polu naukowym problem ten jest cały czas niewystarczająco podjęty. Wiele jest publikacji o macierzyństwie – od krótkich opracowań po akademickie podręczniki, natomiast ojcostwo jest traktowane z dystansem. Być może pogłębiona refleksja

nad tą tematyką obnażyłaby przyczyny kryzysu męskości, pokazała jego rozmiar społeczny i głębię, jego konsekwencje w życiu poszczególnych osób oraz w życiu społecznym, zwłaszcza te długotrwałe, całonocne skutki braku ojca lub jego dysfunkcjonalnego zachowania dla rozwoju i funkcjonowania jego dzieci w przyszłości, we własnych rodzinach, które założą.

Niniejsza recenzja dotyczy pozycji, która wychodzi naprzeciw obecnemu kryzysowi i obejmuje zagadnienie ojcostwa. Jej redaktorem naukowym jest prof. Dorota Kornas-Biela, wykładowca w Instytucie Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Jest to już druga książka w tej serii, którą wydaje Inicjatywa Tato.Net pod redakcją Kornas-Bieli. Wcześniejsza, pt. *Ojcostwo wobec wyzwań współczesności*, ukazała się w 2011 r. Tym samym *Ojcostwo dzisiaj* jest częścią pewnej serii traktującej o ojcostwie dzisiaj.

Istotnym atutem omawianej książki jest fakt jej recenzowania. Recenzentami są prof. dr hab. Teresa Rostowska (kierownik Zakładu Badań nad Rodziną i Jakością Życia Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego) oraz dr hab. Oleg Gorbaniuk (adiunkt Katedry Psychologii Ogólnej Instytutu Psychologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II). Recenzja podnosi znaczenie książki i uwydatnia jej naukowy charakter, co pozwala czytelnikowi z większym zaufaniem przyswajać treści w niej zawarte.

Wśród autorów poszczególnych artykułów są reprezentanci z Rosji oraz Stanów Zjednoczonych. Niesie to ze sobą dwa ważne skutki. Po pierwsze merytoryczny – poszerzenie perspektywy postrzegania ojcostwa i jego wybranych aspektów. Po drugie techniczny – wszystkie artykuły obcojęzyczne (w języku angielskim i rosyjskim) mają swoje pełne tłumaczenia w języku polskim, a ponadto poszczególne artykuły są opatrzone streszczeniami w językach angielskim i rosyjskim, co poszerza horyzont odbioru książki, znacząco zwiększając liczbę potencjalnych jej odbiorców.

Do ręki czytelnika trafia książka złożona z czterech odrębnych działów. Pierwszy, pt. *Historyczna i współczesna perspektywa ojcostwa*, jest próbą zestawienia obu ujęć ojcostwa. Rozpoczyna go bogaty w cytaty z literatury przedmiotu artykuł Anny Brzezińskiej na temat roli ojca w wychowaniu religijnym dzieci na przykładzie pamiętników arystokracji i szlachty polskiej z I połowy XIX wieku. Drugi artykuł, autorstwa Jana Kłosa, dotyka również zagadnienia ojcostwa z perspektywy historycznej, ale podejmuje go w kontekście roli rodziny w ukształtowaniu przyszłych działań politycznych na przykładzie Ojców Założycieli Ameryki, w tym konkretnie Benjamina Franklina. Trzeci artykuł wpisuje się we współczesny spór antropologiczny, dotyczący różnic międzyplciowych i sensu rozróżniania tożsamości męskiej i żeńskiej. Stanisław Sławiński ukazał w nim istotę męskości, rozwój ku pełni dojrzałości męskiej i jego niebezpieczeństwa, ojcostwo jako drogę rozwoju osobowego mężczyzny oraz znaczenie dobrego wypełnienia misji ojca we współczesnym świecie. Następnie Justyna Szulich-Kałuża i Dariusz Wadowski przedstawili analizę socjologiczną tendencji w przemianach męskości i ojcostwa, a także roli ojca we współczesnym społeczeństwie zachodnim, również w Polsce, w powiązaniu ze zmianami dotyczącymi znaczenia i funkcjonowania rodziny i dziecka w rodzinie. Autorzy zestawili cechy tradycyjnego i ponowoczesnego paradygmatu męskości oraz scharakteryzowali kształtowanie się modelu tzw. nowego ojcostwa. Bardzo interesującą analizę komple-

mentarnego modelu rodziny, przeciwstawiającego się modelowi matriarchatu i patriarchy oraz egalitarno-demokratycznemu, przeprowadził Kazimierz Korab, profesor SGGW. Autor wskazuje, że osiągnięty obecnie krytyczny pułap kryzysu rodziny w krajach Zachodu domaga się od mężczyzn odpowiedzialności za odrodzenie rodziny.

Drugi dział książki, noszący tytuł *Ojcostwo w Polsce i w Rosji*, obejmuje porównania bieżącej kondycji ojcostwa w obu tych, jakże bliskich sobie geograficznie krajach, ale o odmiennej sytuacji społecznej ojcostwa. Antoni Szymański prezentuje kondycję ojcostwa w przestrzeni polityki społecznej. Autor odwołuje się do coraz bardziej powszechnego zjawiska rozwodów, które redukuje pozycję ojca. Ukazane zostają także braki konkretnych rozwiązań systemowych, które chroniłoby rodziny przed rozpadem oraz umacniały pozycję ojca. Irina Aleksiejewna Chomienko pisze o sytuacji ojca we współczesnym społeczeństwie rosyjskim. Pokazuje bardzo słabą pozycję ojca jako skutek minionego ustroju, jednocześnie wskazuje współczesne inicjatywy ojców, chcących odbudować swój status społeczny i pozycję w rodzinie. Dział ten zamyka artykuł J. Szulich-Kałuży i D. Wadowskiego, szczegółowo omawiający wyniki badania przeprowadzonego w Sankt Petersburgu, którego celem było zbadanie kondycji ojcostwa u progu XXI wieku, przede wszystkim w relacji ojców do dzieci.

Kolejny dział – *Obecność ojca w życiu dziecka* – rozpoczyna artykuł Doroty Kornas-Bieli, który podejmuje problematykę obecności ojca w prenatalnym okresie życia dziecka. Autorka ukazuje znaczenie tej obecności oraz przedstawia praktyczne możliwości rozwijania więzi pomiędzy ojcem a dzieckiem prenatalnym. Prezes Fundacji Cyryla i Metodego, Wojciech Czeronko, opisuje w kolejnym rozdziale skutki braku ojca. Przede wszystkim wyszczególnia typy owego braku – od fizycznego, przez emocjonalny i psychiczny, kończąc na braku duchowym. Artykuł przedstawia również długofalowe skutki braku ojca nie tylko dla jednostki, ale również dla całego społeczeństwa. Artykuł Małgorzaty Sitarczyk dotyka problemu nieletnich sprawców czynów karalnych i postrzegania przez nich osoby ojca. Oparty jest na badaniach przeprowadzonych na grupie 120 chłopców w wieku od 15 do 18 lat osadzonych w schronisku dla nieletnich. Ojciec jest przez nich postrzegany jako życiowo bezradny i przepełniony cechami, których nie warto naśladować, czego konsekwencją jest brak identyfikacji z ojcem.

Czwarty dział – *Ku odpowiedzialnemu ojcostwu* – podejmuje te właśnie zagadnienia. Ojcostwo jest pewnym zadaniem, z którego każdy mężczyzna powinien się rozliczać przed sobą, i od momentu wejścia w dorosłość powinien stawiać sobie nieustannie pytania: jak wywiązuje się z tego zadania, czy przeżywa swoje ojcostwo w sposób pełny, czy jego ojcostwo jest efektywne? Pierwszy artykuł, autorstwa Kena Canfielda, założyciela National Center for Fathering (Krajowego Centrum Ojcostwa w Kansas City), wskazuje na wartość odpowiedzialnego ojcostwa. Ojcostwo powinno być promowane i wspierane przez różnego rodzaju inicjatywy. Autor podkreśla istotne znaczenie grup zrzeszających ojców, w których mężczyźni uczą się roli ojca i przekazują ją innym mężczyznom. Kolejny artykuł również traktuje o odpowiedzialnym ojcostwie. Jego autor Nikołaj Nikołajewicz Jeromin skupia się na pojęciu odpowiedzialnego ojcostwa, próbując je scharakteryzować. Przedstawia inicjatywy Papszkoła.RU, która jest organizacją analogiczną do Inicjatywy Tato.Net. Trzeci artykuł,

autorstwa Aleksieja Michajłowicza Jeljaszewicza, ukazuje ogromne znaczenie ojcostwa dla pełnego i zdrowego rozwoju dzieci. Autor poza refleksją teoretyczną dzieli się z czytelnikiem świadectwem własnego ojcostwa i radości z wychowywania dzieci i ponadpółwiecznej pracy nad budowaniem relacji rodzinnych. Katarzyna Wac omawia kwestie efektywnego ojcostwa na podstawie metody warsztatowej Inicjatywy Tato.Net *7 Sekretów efektywnego ojcostwa*. Ostatni artykuł poświęcony jest nieodzowności i komplementarności ojcostwa. Jego autor, niemiecki dziennikarz i publicysta Jürgen Liminski, przedstawia ojcostwo jako konieczne do zaistnienia właściwej sytuacji wychowawczej dla dziecka. Ojcostwo jest również komplementarne w stosunku do macierzyństwa, a co za tym idzie – nieprawdziwe jest przekonanie, że do wychowania dziecka wystarczy sama matka.

Ostatnim działem książki jest suplement zawierający dwa artykuły, z których pierwszy, autorstwa Zdzisława Hofmana i Dariusza Cupiała, przedstawia współczesne trudności, jakie stoją na drodze do rozwoju pełni ojcostwa. Treść artykułu oparta jest na stronie internetowej, która miała na celu zebranie opinii ojców na temat barier, które stoją przed realizacją pełni ojcostwa. Artykuł drugi, autorstwa Stanisława Sławińskiego, podejmuje tematykę wychowania do ojcostwa, również w kontekście współczesnych przeszkód. Istotne jest tu wskazanie podstawy antropologicznej wychowania do ojcostwa. Bez jasno określonego stanowiska, kim jest człowiek, kim są kobieta i mężczyzna, nie jest możliwe obranie właściwego kierunku jakiegokolwiek działalności wychowawczej, tym samym również i wychowania do właściwego realizowania ojcostwa.

W skład suplementu włączone są również: listy Prezydenta Rzeczypospolitej Lecha Kaczyńskiego skierowane do Inicjatywy Tato.Net, noty o autorach oraz krótka informacja dotycząca specyfiki działalności Fundacji Cyryla i Metodego.

Omawiana publikacja ma wartość zarówno teoretyczną, jak i praktyczną. Wartość teoretyczna wynika w pierwszej kolejności z solidnego opracowania podejmowanych zagadnień. Wielojęzyczność artykułów – jak wspomniano – pozwala poszerzyć grono potencjalnych odbiorców. Książka może stać się przyczynkiem do pogłębienia refleksji nad daną problematyką. Jej naukowy charakter pozwala traktować ją jako źródło, z którego mogą czerpać wszyscy ci, którzy podejmują się realizacji tematów związanych z ojcostwem lub pracują z rodziną na różnych etapach jej rozwoju (pedagodzy, psycholodzy, asystenci rodziny, pracownicy socjalni, katecheci, duszpasterze).

Praktyczny walor książki jest taki, że treści w niej przedstawione są możliwe do aplikacji w rzeczywistości. Dlatego też grono jej odbiorców to nie tylko środowisko akademickie, ale również ci, którzy chcą pogłębiać swoją świadomość ojcostwa oraz praktycznie je realizować.

Książka ma również ciekawą szatę graficzną. Choć nie jest to zaawansowany projekt typograficzny, to jednak pozwala odbiorcy przyswoić tekst w sposób prosty. Szczególnym ułatwieniem dla czytelnika są przygotowane przez redaktorkę książki tzw. leady, dzięki którym czytelnik może w skrócie zorientować się co do istoty omawianych na danej stronie problemów; tak sformułowane konkluzje zachęcają go do czytania całości i ułatwiają śledzenie ciągłości wywodu. Odbiega to od kanonu, w którym tworzy się książki naukowe, jednak czyni tekst bardziej przyjaznym, choć dla niektórych książka pod względem graficznym może wydać się pozycją raczej

popularnonaukową. Język publikacji jest *stricte* naukowy, ale poziom jego naukowości jest na tyle wyważony, że potencjalny odbiorca, który nigdy wcześniej nie podejmował się lektury takich dzieł, z pewnością nie będzie miał wielkich trudności ze zrozumieniem przekazu poszczególnych artykułów.

Układ zawartości książki prezentuje się bardzo logicznie. Niemniej jej słabością jest „skokowość” tematyczna w ramach poszczególnych działów. Wydaje się, że czasami pomiędzy kolejnymi rozdziałami brak jest treści uzupełniającej, która w sposób płynny prowadziła od jednego zagadnienia do drugiego. Jest to niestety problem zdecydowanej większości prac zbiorowych. Taki stan rzeczy może być zachętą dla przyszłych redaktorów publikacji, by w kolejnych odsłonach serii większą wagę przywiązywali do płynności narracji.

Książka *Ojcostwo dzisiaj* stanowi istotną pozycję dla rozwoju refleksji nad problematyką ojcostwa. Jest ona krokiem ku uzupełnianiu braków namysłu w tej przestrzeni. Niewątpliwie odbiorcy będą oczekiwać kolejnych książek dotyczących ojcostwa, i to zarówno ci, którzy wykorzystują tę wiedzę bezpośrednio do praktyki, jak i ci, dla których jest ona przyczynkiem do pogłębiania teorii. Ważne jest to, żeby *Ojcostwo dzisiaj* pomogło doprowadzić do stanu, w którym „ojcostwo jutra” będzie przeżywane świadomiej i z większą odpowiedzialnością.

Mateusz Miernik
Instytut Pedagogiki KUL